

Jezični krajobraz Subotice

dr. sc. Petar Vuković*

Sažetak

Pojam jezični krajobraz odnosi se na jezičnu uporabu na javnim natpisima i od 1990-ih predmet je mnogih studija s područja istraživanja višejezičnosti. Članak se bavi opisom i interpretacijom jezičnoga krajobraza Subotice, u prvom redu s obzirom na mjesto koje u njemu zauzimaju tri službena jezika u tom gradu: srpski, mađarski i hrvatski. Najprije se prikazuju teorijski i metodološki pristupi na kojima se zasnivaju najvažniji dosadašnji radovi o jezičnom krajobrazu. Nakon toga oslikava se sociolingvistička situacija u Subotici i iznose glavne karakteristike jezičnoga krajobraza toga grada. Rad završava zaključkom o relativnom statusu pojedinih jezika u jezičnom krajobrazu te isticanjem dominantnih tendencija koje se u njemu mogu opaziti.

Ključne riječi: jezični krajobraz, Subotica

Uvod

U radovima s područja istraživanja višejezičnosti pojam jezični krajobraz (*engl. linguistic landscape*) danas je jedan od popularnijih i češće rabljenih. Odnosi se na „vidljivost i istaknutost jezika na javnim i komercijalnim natpisima na nekom teritoriju ili u nekoj regiji“¹, a jezikoslovcima je zanimljiv u prvom redu zato što pruža jedinstven pogled u sociolingvističke karakteristike lokalne zajednice. Iako su prvi radovi posvećeni jezičnomu krajobrazu objavljeni prije četrdesetak godina, zanimanje za nj osobito je poraslo tijekom 1990-ih. Svojevrsan vrhunac toga interesa predstavljaju posebno izdanje časopisa *International Journal of Multilingualism* (br. 1, 3/2006) te zbornik radova *Linguistic landscape: Expanding the scenery* (Shohamy i Gorter 2009). Istraživanje jezičnoga krajobraza isprva je bilo koncentrirano na zapadne gradove i regije te na one dijelove svijeta u kojima su se intenzivni zapadni utjecaji prožimali s mjesnim tradicijama, kao što su postkolonijalna područja ili raz-

¹ „Linguistic landscape refers to the visibility and salience of languages on public and commercial signs in a given territory or region“ (Landry i Bourhis 1997, 23).

* docent, Katedra za češki jezik i književnost, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

vijene zemlje na Bliskom i Dalekom istoku, no u najnovije se doba pojavljuju i radovi koji tematiziraju postkomunističku Europu (usp. Jernej, Muhvić-Dimanovski i Sulojdžić 2010, 84-87; Muth 2012). Istraživanje jezičnoga krajobraza Subotice, o kojem se izvješćuje u ovom članku, svrstava se u tu tradiciju. U prvom dijelu rada bit će predstavljeni teorijski i metodološki pristupi na kojima počivaju neke od najvažnijih dosadašnjih studija jezičnoga krajobraza. Drugi dio rada posvećen je sociolingvističkoj slici Subotice, dok se u trećem prikazuje i analizira njezin jezični krajobraz. Rad završava zaključkom o relativnom statusu pojedinih jezika u jezičnom krajobrazu te isticanjem dominantnih tendencija koje se u njemu mogu opaziti.

Istraživanja jezičnoga krajobraza

Na početku istraživanja jezičnoga krajobraza stoji pionirski rad Stelle Tulp (1978), u kojem analizira zemljopisnu raspodjelu francuskojezičnih i nizozemskojezičnih džambo-plakata u okolici belgijske prijestolnice Bruxellesa. Od kasnijih radova do danas je utjecajno istraživanje natpisa u prodavaonicama u kanadskom Montréalu, koje je proveo Daniel Monnier (1989). Ubrzo nakon toga Louis-Jean Calvet (1990) usporedio je jezični krajobraz Pariza s natpisima u senegalskoj prijestolnici Dakaru, čime je istraživanje jezičnoga krajobraza iskoračilo izvan granica Zapada. Situacijom na Bliskom istoku bavili su se pak Bernard Spolsky i Robert L. Cooper (1991) u svojoj analizi natpisa u Starom Gradu u Jeruzalemu. Prekretnicu u istraživanju jezičnoga krajobraza označio je članak Rodriguea Landryja i Richarda Y. Bourhisa (1997) – nakon njega bavljenje jezičnim krajobrazom poprima sve veće razmjere, a istražuje se multidisciplinarno iz gledišta jezične politike, sociolingvistike, dodirnoga jezikoslovlja i analize diskursa. Razgranat razvoj koji je uslijedio opširno je prikazan u Backhaus (2007) te Edelman (2010).

U prijelomnom Landryjevu i Bourhisovu članku navodi se kako „jezični krajobraz određenoga teritorija, regije ili urbane aglomeracije čini jezična uporaba javnih cestovnih znakova, reklamnih džambo-plakata, nazivâ ulica, nazivâ mjestâ, komercijalnih natpisa i službenih natpisa na zgradama tijela vlasti“². Većina autora poslije u svojim radovima polazi od toga shvaćanja jezičnoga krajobraza, no neki mu pristupaju i drukčije. Primjerice, Ben-Rafael i sur. (2006) u jezični krajobraz uvrštavaju „bilo koji natpis ili obavijest koji se nalaze izvan ili unutar neke javne institucije ili privatnoga poslovnoga prostora na nekoj zemljopisnoj lokaciji“³. Ta je definicija šira od Landryjeve i Bourhisove jer, osim vanjskih natpisa, obuhvaća i natpise u unutrašnjosti zgrada. Za Daileya i sur. (2005) jezični krajobraz još je općenitiji te povrh vanjskih i unutarnjih natpisa u javnim ustanovama i poslovnim prostorima obuhvaća i mnoge druge stvari, npr. reklamne letke koji se dijele po kućama, jezik

² „The language of public road signs, advertising billboards, street names, place names, commercial shop signs, and public signs on government buildings combines to form the linguistic landscape of a given territory, region, or urban agglomeration“ (Landry i Bourhis 1997, 25).

³ „LL, as defined here, refers to any sign or announcement located outside or inside a public institution or a private business in a given geographical location“ (Ben-Rafael i sur. 2006, 14).

koji se čuje u susjedstvu, na televiziji i sl. I Shohamy i Waksman (2009) u jezični krajobraz uvrštavaju sve tipove diskursa koji se pojavljuju u javnom prostoru, uključujući pokretne tekstove na slikama, predmetima i odjeći. U ovom se članku, međutim, jezični krajobraz shvaća u užem značenju, onako kako su ga definirali Landry i Bourhis – obuhvaća, dakle, samo vanjske natpise na javnim ustanovama i privatnim poslovnim prostorima.

Jezični je krajobraz usko vezan uz jezičnu politiku. Svijest o tom postoji već u ranim radovima, pa tako Tulp (1978) upravo jednojezični jezični krajobraz ističe kao najuočljiviju oznaku granice između francuskojezičnih i nizozemskojezičnih općina u okolici Bruxellesa, dok Monnier (1989) natpise u kanadskom Québecu analizira s obzirom na mjesnu zakonsku regulaciju javne jezične uporabe. U vezi s jezičnom politikom Leclerc (1989) jasno razlikuje natpise koje postavljaju tijela vlasti od onih koji su rezultat privatne inicijative. Tu diferencijaciju poslije preuzimaju i Landry i Bourhis (1997) te mnogi drugi autori – natpisi koje postavljaju vlasti nazivaju se pritom još i natpisima *top-bottom* ili *in vitro*, dok se natpisi iza kojih stoje privatne osobe nazivaju još i natpisima *bottom-up* ili *in vivo* (usp. Backhaus 2007). Jezična uporaba na natpisima koje postavljaju vlasti u pravilu je usklađena sa službenom jezičnom politikom, dok jezik privatnih natpisa bolje odražava slobodu govora pojedinca i bliži je stvarnim komunikacijskim uzorcima. U zapadnim metropolama, u kojima imigrantski jezici nisu priznati kao službeni, to obično znači da su privatni natpisi jezično znatno raznolikiji nego natpisi što su ih postavile vlasti. Privatni se natpisi, naime, često prilagođuju višejezičnosti ciljanih recipijenta, dok natpisi koje su postavile vlasti u pravilu odražavaju službenu politiku jednojezičnosti. Stanje, međutim, nije svugdje tako, negdje zato što vlasti svoju jezičnu politiku nameću i privatnim akterima, pa uočljive razlike između dviju skupina natpisa nema, a drugdje zato što je na natpisima koje su postavila tijela vlasti višejezičnost zbog različitih uzroka zapravo veća nego na onima iza kojih stoje privatnici – jedan je od takvih slučajeva, kao što će se ubrzo vidjeti, i Subotica.⁴

Analizirajući motive koji stoje iza postavljanja natpisa, Ben-Rafael (2009) izdvaja četiri osnovna: samopredstavlanje, „dobar razlog“, odnose moći i kolektivni identitet. Samopredstavlanje znači da postavljači natpisa jezičnim odabirom na njima žele u prvom redu izraziti svoj individualni identitet, dok „dobar razlog“ znači da je jezična uporaba na natpisima podređena očekivanjima publike. Odnosi moći diktiraju pak uporabu jezika dominantne etničko-jezične skupine, dok se motivacija kolektivnim identitetom odnosi na afirmaciju manjinskih jezika na natpisima koji su okrenuti pripadnicima nedominantnih skupina. S izborom jezika koji se pojavljuju na natpisima usko je povezan i način njihova kombiniranja, tj. redoslijed i položaj. S obzirom na to kako su u višejezičnom natpisu uređene informacije, Reh (2004)

⁴ Kao treću skupinu natpisa koji čine jezični krajobraz neki autori izdvajaju još i grafite (usp. Penneycook 2009). Pozornost istraživača privukli su u prvom redu svojom subverzivnošću, tj. time što su u nekim zapadnim regijama, npr. u francuskoj Bretanji (usp. Slone 1993), upravo grafiti kao svojevrsan gerilski element u jezičnom krajobrazu inicirali promjenu službene jezične politike iz jednojezične u višejezičnu.

razlikuje udvajanje, fragmentarnost, preklapanje i dopunu. Udvajanje znači da se isti tekst pojavljuje na više jezika, a fragmentarnost da je potpuna informacija dana samo na jednom jeziku, dok se na drugim jezicima pojavljuju tek njezini pojedini dijelovi. Preklapanje je posrijedi kad je zajednički dio informacije izrečen na svim jezicima, no svi osim njega sadržavaju i još neku dodatnu obavijest, a nadopuna kad se na svakom jeziku pojavljuje samo dio informacije te ih je sve potrebno razumjeti kako bi se dobila cijela informacija. Neki jezici na višejezičnim natpisima k tomu uopće ne moraju imati ulogu prenošenja informacije, nego služe kao puki simbol kulturnoga konteksta s kojim se dani jezik povezuje, npr. kineski natpisi ispred kineskih restorana u zapadnim gradovima (usp. Scollon i Wong Scollon 2003).

U većini radova posvećenih jezičnomu krajobrazu uistinu se ističe kako je uloga natpisa dvostruka, informativna i simbolička, pri čemu se simbolička funkcija shvaća drukčije nego što se to čini u spomenutom primjeru s kineskim restoranom. Informativnu funkciju jezični krajobraz ima, primjerice, kad upućuje na jezične granice na nekom teritoriju, npr. između francuskojezične Valonije i nizozemskojezične Flandrije u Belgiji. Višejezični nas natpisi pak informiraju o tom koji su sve jezici zastupljeni na danom teritoriju, a redosljed te istaknutost ili marginaliziranost pojedinih jezika na natpisima o njihovu relativnom statusu. Kad je pak riječ o simboličkoj funkciji, sama zastupljenost nekoga jezika na natpisima u javnom prostoru može signalizirati da se dotični jezik u danom sociolingvističkom kontekstu pozitivno vrednuje i da ima respektabilan status. To može povećati spremnost njegovih govornika da se svojim jezikom koriste češće i u više komunikacijskih konteksta. S druge strane, nezastupljenost nekoga jezika u jezičnom krajobrazu ostavlja dojam da se jezik ne vrednuje pozitivno, što njegove govornike može pokolebati u tom da se njime služe.

Simbolička je funkcija jezičnoga krajobraza na taj način povezana s etničko-jezičnom vitalnošću. Pod njom se razumijeva otpornost na kulturnu i jezičnu asimilaciju, tj. ono „što za neku etničko-jezičnu skupinu povećava vjerojatnost da će se u međugrupnim situacijama ponašati kao različit i aktivan kolektivni entitet“⁵. Na etničko-jezičnu vitalnost utječu politički, povijesni, gospodarski i jezični čimbenici, a može se odrediti uz pomoć triju glavnih društvenostrukturalnih elemenata: statusnoga (npr. ekonomski, društveni, društvenopovijesni, jezični status), demografskoga (npr. broj govornika, njihova teritorijalna raspodjela, koncentracija i udio u ukupnom stanovništvu, broj novorođenih, odnos između endo- i egzogamije, imigracija, emigracija) te institucionalnoga (tj. stupanj u kojem neki jezik ima formalnu i neformalnu potporu u medijima, obrazovanju, tijelima vlasti, gospodarstvu, religiji, kulturi). Na temelju statusnih, demografskih i institucionalnih podataka iz sekundarnih izvora može se odrediti objektivna etničko-jezična vitalnost pojedine skupine. No ponašanje pripadnika neke zajednice u međugrupnim situacijama ne određuje samo objektivna, nego i subjektivna etničko-jezična vitalnost, tj. način na koji sami pripadnici procjenjuju vitalnost svoje i drugih skupina, na što upozoravaju Bourhis, Giles i Ro-

⁵ „The vitality of an ethnolinguistic group is that which makes a group likely to behave as a distinctive and active collective entity in intergroup situations“ (Giles, Bourhis i Taylor 1977, 308).

senthal (1981). Precjenjivanje etničko-jezične vitalnosti vlastite skupine može tako u njezinih pripadnika voditi povećanoj uporabi materinskoga jezika, a podcjenjivanje smanjenoj.

Analizirajući situaciju u dvojezičnim područjima Kanade, Landry i Bourhis (1997) ustanovili su da je jezični krajobraz faktor čije se djelovanje na etničko-jezičnu vitalnost može jasno razlučiti od djelovanja ostalih čimbenika u dodiru francuskoga i engleskoga (npr. škole, mediji, društvene mreže, obiteljske mreže). Rezultati do kojih su došli pokazuju da je opažena zastupljenost ili nezastupljenost manjinskoga francuskoga u jezičnom krajobrazu snažno povezana sa subjektivnom etničko-jezičnom vitalnošću njegovih govornika, a samim time i s njihovom spremnošću da se služe francuskim u različitim komunikacijskim domenama. Ti rezultati upućuju na to da zastupljenost nekoga jezika na javnim natpisima može biti snažan poticaj govornicima na njegovu uporabu. U skladu s tim, „promicanje uporabe vlastita jezika u jezičnom krajobrazu i te kako je u interesu etničko-jezičnih skupina. Skupine s niskom i srednjom vitalnošću trebale bi osigurati vidljivost svojega jezika na javnim natpisima kako bi im to pomoglo da očuvaju ili obnove njegovu uporabu u ključnim komunikacijskim područjima.“⁶

Sociolingvistička slika Subotice

Subotica je višenacionalno-višeetnički i višejezični grad na samom sjeveru Srbije. Prema popisu stanovništva iz 2002., na upravnom području tadašnje općine, a danas grada Subotice – koje, osim same Subotice, obuhvaća i još jedno gradsko te 17 seoskih naselja – živio je 148.401 stanovnik. Većina se njih na popisu nacionalno i etnički identificirala s jednom od četiriju najzastupljenijih zajednica – Mađari, Srbi, Hrvati i Bunjevci – dok je kao materinski navela jedan od triju najraširenijih jezika – srpski, mađarski i hrvatski. Za razmjerno velik broj pojedinaca podatak o materinskom jeziku uvršten je pritom u kategoriju „ostali“. Može se pretpostaviti da se barem dio njih odnosi na one koji svojim materinskim jezikom smatraju bunjevački – on, naime, u popisnoj statistici nije bio registriran kao poseban jezik pa su svi koji su ga naveli zato svrstani među „ostale“. Prikazano pregledno, broj pripadnika

nacionalna ili etnička pripadnost		materinski jezik	
Mađari	57.092 (38,47 %)	mađarski	57.608 (38,82 %)
Srbi	35.826 (24,14 %)	srpski	69.155 (46,60 %)
Hrvati	16.688 (11,25 %)	hrvatski	8.806 (5,93 %)
Bunjevci	16.254 (10,95 %)	ostali jezici	8.914 (6 %)

⁶ „Ethnolinguistic groups have a vested interest in promoting the use of their own-group language within the linguistic landscape. Low- and medium-vitality groups need to ensure the visibility of their own-group language on public signs to help maintain or restore the use of their own-group language in key domains of language use“ (Landry i Borhis 1997, 45-46).

pojedinih nacionalnih i etničkih zajednica te govornika pojedinih jezika na širem području Subotice izgledao je 2002. ovako:

Kao što je već istaknuto, navedeni se podaci odnose se na cijelo upravno područje tadašnje općine Subotice.⁷ Za sam grad Suboticu slika je donekle, iako ne i bitno, različita. Od ukupno 99.981 stanovnika, Mađara je bilo 34.983 (34,99 %), Srba 26.242 (26,25 %), Hrvata 10.424 (10,43 %), a Bunjevaca 10.870 (10,87 %), iz čega se može vidjeti da u stanovništvu samoga grada Srbi sudjeluju u nešto većem postotku nego u stanovništvu širega područja, dok je postotak Hrvata i Bunjevaca, a osobito Mađara, manji. Kao polazišne podatke ipak uzimam one za šire područje, i to zbog dvaju razloga. Prvi se tiče dostupnosti statističkih podataka. Naime, podaci o materinskom jeziku objavljeni su samo prema upravnim područjima općina i gradova, a ne i prema pojedinačnim naseljima – ako se, dakle, žele uspoređivati podaci o nacionalnoj i etničkoj pripadnosti s onima o materinskom jeziku, to je moguće činiti samo na razini upravnih područja općina i gradova. Drugi se tiče naravi samoga jezičnoga krajobrazu i njegove veze sa službenom jezičnom politikom. Naime, jezični krajobraz Subotice ne odražava samo stanovništvo grada nego i cijeloga područja koje mu gravitira, a i lokalna jezična politika odnosi se na područje cijele općine, a ne samo grada, pa sve to opravdava uzimanje podataka za cijelu općinu kao polazišnih.⁸

Kad se usporedi broj pripadnika pojedinih etničkih skupina i broj govornika pojedinih jezika, najprije se može uočiti da je broj onih koji su se izjasnili kao Mađari gotovo jednak broju onih koji su kao svoj materinski jezik naveli mađarski. Odnosi su puno manje jednoznačni kad je riječ o južnoslavenskim zajednicama i jezicima – broj onih koji su kao svoj materinski jezik naveli srpski dvostruko je veći od broja onih koji su se izjasnili kao etnički Srbi, i to zbog toga što se za srpski očito odlučio i velik dio onih koji su se izjasnili kao Hrvati i Bunjevci. Budući da je položaj mađarskoga u sociolingvističkoj slici Subotice prilično jednoznačan i stabilan, u

⁷ Podaci o nacionalnoj i etničkoj strukturi Subotice preuzeti su iz: *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002. Knjiga 1. Nacionalna ili etnička pripadnost: podaci po naseljima*, 2003. Osim spomenutih četiriju zajednica, u stanovništvu Subotice znatniji udio imali su još Jugoslaveni (8.562), neizjašnjeni i neopredijeljeni (6.470), Crnogorci (1.860), Romi (1.454), ostali (1.041) te regionalno izjašnjeni (706). Podaci o materinskom jeziku preuzeti su iz: *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002. Knjiga 3. Veroispovest, maternji jezik i nacionalna ili etnička pripadnost prema starosti i polu: podaci po opštinama*, 2003. U Subotici su od jezičnih kategorija u znatnijem broju zastupljeni još: neizjašnjeni i nepoznati (1.956) te romski (1.158).

⁸ Dostupnost je uzrok i tomu što se u članku koristim podacima s popisa iz 2002., a ne iz 2011., koji još nisu u potpunosti objavljeni. Dostupni su, naime, samo podaci o nacionalnom i etničkom sastavu, i to samo prema upravnim područjima općina i gradova: *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji. Knjiga 1. Nacionalna pripadnost: podaci po opštinama i gradovima*, 2012. Prema tim podacima, na širem području Subotice živjela su ukupno 141.554 stanovnika, od čega Mađara 50.469 (35,65 %), Srba 38.254 (27,02 %), Hrvata 14.151 (10 %) i Bunjevaca 13.553 (9,57 %). Iz toga je vidljivo da se ukupni broj stanovnika smanjio, da se broj Srba i njihov udio u stanovništvu povećao, dok je broj i udio Hrvata i Bunjevaca, a osobito Mađara, smanjen. Podaci o materinskom jeziku još nisu objavljeni.

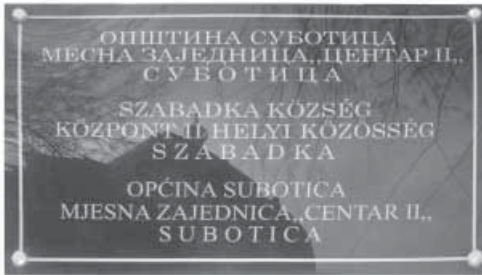
nastavku ću se baviti uglavnom južnoslavenskim dijelom etničko-jezičnoga mozaika toga grada. U vezi s njim treba upozoriti na dvije stvari.

Prva je to da su oni koji se izjašnjavaju kao Hrvati i Bunjevci zapravo najvećim dijelom pripadnici iste (sub)etničke skupine bačkih Bunjevaca – u Subotici je, naime, broj Hrvata koji istodobno nisu i Bunjevci statistički gotovo zanemariv. Bački su Bunjevci, međutim, kad je riječ o nacionalno-etničkoj i jezičnoj identifikaciji, duboko podijeljena zajednica (usp. Vuković 2010). Kao što se vidi i po navedenim podacima, na popisu ih se otprilike polovica izjasnila kao Hrvati, a polovica kao Bunjevci. Pritom je samo polovica onih koji su se izjasnili kao Hrvati za svoj materinski jezik navela hrvatski, a neki podaci upućuju i na to da otprilike polovica onih koji se na popisu izjašnjavaju kao Bunjevci privatno smatra kako su Bunjevci zapravo Hrvati (navodi ih Todosijević 2002). Ako bismo željeli dati približnu sliku nacionalno-etničke i jezične identifikacije bačkih Bunjevaca, vjerojatno ne bismo puno pogriješili kad bismo rekli da se četvrtina njih izjašnjava kao Hrvati i da kao materinski jezik navodi hrvatski; da se druga četvrtina izjašnjava kao Hrvati i da kao materinski jezik navodi srpski; da se treća četvrtina izjašnjava kao Bunjevci, pri čemu privatno misli da su Bunjevci zapravo Hrvati, i da kao materinski jezik navodi srpski; a da se četvrta četvrtina izjašnjava kao Bunjevci, pri čemu smatra da su Bunjevci samostalna etnička skupina, i da kao svoj materinski jezik navodi bunjevački. U prvom redu u ime te posljednje četvrtine 2004. pokrenuta su nastojanja da se na područjima nastanjenima Bunjencima u Srbiji u pojedine domene javnoga sporazumijevanja uvede bunjevački jezik (usp. Vuković 2007, 2011). Taj jezik, međutim, na popisu stanovništva u Srbiji 2002. nije figurirao kao samostalna kategorija pa su, kako je to već istaknuto, oni koji su ga naveli kao materinski pribrojeni „ostalima“.

Druga važna stvar koju treba istaknuti jest specifičan odnos južnoslavenskih jezika koji se rabe u Subotici. Posrijedi su zapravo – da se poslužimo poznatim terminom Heinza Klossa – *Ausbau*-jezici, tj. varijeteti s jednoga dijalektnoga kontinuuma koji su se u posebne standardne jezike razvili u prvom redu zbog divergentne političke, ekonomske i kulturne povijesti. Pod njezinim utjecajem govornici tih jezika oblikovali su se u jasno različite zajednice, a takav se razvoj onda odrazio i na jezičnu standardizaciju. I srpski i hrvatski dva su međusobno razumljiva, ali u isto vrijeme i jasno različita jezika, budući da jedva da je moguće sastaviti ijednu imalo složeniju rečenicu koju bi i govornici srpskoga i govornici hrvatskoga prihvatili kao svoju. Njihov je specifičan odnos uzrok zbog kojega je za lingviste koji se bave središnjim južnoslavenskim područjem jedno od ključnih pitanja već stoljećima koliko se jezika ondje govori i gdje su njihove međusobne granice. Na to se pitanje, uostalom, i danas daju različiti odgovori. U novije doba, kao posljedica raspada jedinstvene srpsko-hrvatske jezične regulacije, a moglo bi se reći i u sklopu širih globalizacijskih tendencija (usp. Trudgill 2004), pojavljuju se težnje da se kao samostalan jezik prizna i bunjevački. Ako bi se to prihvatilo, na području Subotice ne bi se govorilo o paru, nego o trojki *Ausbau*-jezika. No kako bunjevački jezik, za razliku od srpskoga i hrvatskoga, u Subotici nije u službenoj uporabi, a nema ga ni u jezičnom krajobrazu,

u ovom članku on će biti zanemaren. U južnoslavenskom dijelu etničko-jezičnoga mozaika Subotice usredotočit ću se zato na srpski i hrvatski.

U prvih deset godina nakon Drugoga svjetskoga rata u službenoj su uporabi u Subotici bili i srpski i hrvatski (osim njih, status službenoga jezika imao je, dakako, i mađarski) – na hrvatskom su tako ondje izlazile lokalne novine, emitiran je radijski program, djelovalo je Hrvatsko narodno kazalište, a u školama su postojali posebni razredi s hrvatskim kao nastavnim jezikom. Nakon tzv. Novosadskoga dogovora 1954., na kojem je jedna odluka bila da se „ekavski izgovor“ ne rabi u Hrvatskoj, a „ijekavski“ u Srbiji (u prvom redu zato što su hrvatski lingvisti željeli spriječiti širenje srpskoga u Hrvatsku), od 1955. u Subotici prestaje uporaba hrvatskoga – on se nakon toga koristio samo u Katoličkoj crkvi. U većem dijelu druge polovice XX. stoljeća službeni su jezici u Subotici tako srpsko-hrvatski (u istočnoj, tj. srpskoj varijanti) i mađarski. To je ujedno kontekst u kojem se, u prvom redu zbog niske snošljivosti dominantne srpske zajednice prema neekavskim i nenovoštokavskim dijalektima, zbiva i intenzivno povlačenje bunjevačke ikavice.⁹ Umjesto nje najveći dio bačkih Bunjevaca postupno preuzima srpsku ekavicu za svoj osnovni komunikacijski medij. Hrvatski je na području općine Subotice ponovno proglašen službenim jezikom 1993., uz dotadašnje srpski i mađarski. Iako su tu odluku republička tijela Srbije nekoliko puta pokušavala poništiti, ona se otada do danas dosljedno provodi te su tri spomenuta jezika – u skladu sa Statutom grada Subotice – u službenoj uporabi u svim gradskim tijelima te u svim ustanovama čiji je osnivač grad Subotica. Vidljivo je to i u jezičnom krajobrazu.

Opis jezičnoga krajobraza Subotice

Istraživanje jezičnoga krajobraza Subotice proveo sam u veljači 2011. u prvom redu kako bih ustanovio kakav je u njemu relativni status triju službenih jezika. U skladu s lokalnom regulacijom javne jezične uporabe, natpisi koje su postavila gradska upravna tijela ili ustanove kojima je osnivač grad Su-

botica trojezični su. Slijed jezika pritom odražava status i relativnu političku moć etničko-jezičnih zajednica: na prvom je mjestu srpski, glavni i službeni jezik u državi, i to u pravilu pisan ćirilicom; na drugom je mjestu mađarski, jezik brojnije

⁹ O različitu odnosu prema dijalektima u hrvatskoj i srpskoj sredini svjedoči zanimljiva konfrontacija dvoje jezikoslovaca na Petom kongresu jugoslavenskih slavista u Sarajevu 1965. Milka Ivić, jedna od središnjih osobnosti srpske lingvistike, ustvrdila je tada: „[B]lago narodima koji gube dijalekte, jer je to znak da nestaju najbolnije razlike između sela i grada, da pismenost postaje zaista opštenarodna svojina. I mi smo najzad dočekali dane napretka – naši se dijalekti sve pouzdanije gube“ (Ivić 1965, 5). Istaknuti hrvatski jezikoslovac Radoslav Katičić na to je odgovorio: „Referentičina radost nad nestajanjem dijalekata izaziva nelagodu. [...] Svijet bez dijalekata nemila je perspektiva, sve ako je to i nužna cijena za uključivanje u suvremeni život“ (Katičić 1965, 23).

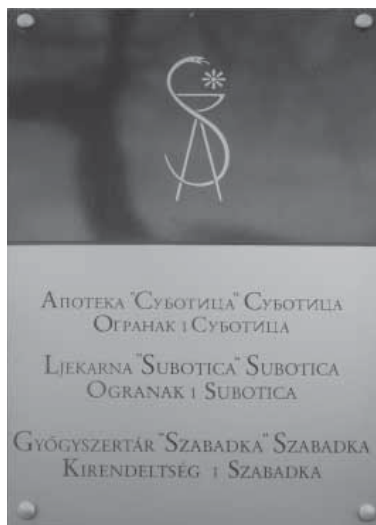

i utjecajnije manjine s dužom tradicijom vlastitih nacionalnih institucija; a na trećem hrvatski, jezik brojčano manje i manje utjecajne manjine, koja je kao takva u Srbiji priznata tek 2002.¹⁰

Slijed lokalnih službenih jezika ostaje jednak i na natpisima na kojima se kao četvrti jezik pojavljuje engleski. U vezi s engleskim treba istaknuti da ga je u vrijeme provođenja ovoga istraživanja u jezičnom krajobrazu bilo toliko malo da ga u analizu uopće nisam ni uvrstio. Da posrijedi nije stvar koja se sama po sebi razumije, osvijestio sam tek nakon što sam podatke o jezičnom krajobrazu Subotice do kojih sam došao usporedio sa studijama jezičnih krajobrazu drugih gradova, u kojima je engleski bio snažno zastupljen kao vodeći jezik globalizacije. Izostanak engleskoga vjerojatno je rezultat dvadeset godina duge izoliranosti Subotice, ali i cijele Srbije, od ostatka svijeta. Nakon mojega istraživanja u središte je grada postavljen veći broj službenih natpisa na engleskom pa je taj jezik u međuvremenu u jezičnom krajobrazu postao znatno bolje zastupljen.

S trojezičnim se natpisima na lokalnim službenim jezicima katkad događaju zanimljive stvari. Primjerice, slijed je jezika na njima povremeno drukčiji od očekivanoga i kodificiranoga: nakon prvoga srpskoga na drugom je mjestu hrvatski, a na trećem mađarski. Takav je slijed, prema svemu sudeći, ostatak službene uporabe iz 1980-ih. Tada su službeni jezici u Subotici bili srpsko-hrvatski (u istočnoj, tj. srpskoj inačici) i mađarski, pri čemu su službeni natpisi bili pisani najprije srpsko-hrvatski – ćirilicom pa latinicom – a zatim mađarski. Nakon što je hrvatski uveden u službenu uporabu, na nekim natpisima on je jednostavno došao na mjesto latiničkoga srpsko-hrvatskoga segmenta, i to, prema svemu sudeći, po inerciji, bez svijesti o tom da se promijenila i statusna hijerarhija jezika.

Osim toga, kad se na natpisima donosi kakva opširnija informacija, posebno ako je na manje formalnoj razini, trojezičnost često spadne na dvojezičnost pa se na natpisima pojavljuju samo srpski i mađarski, a katkad i na jednojezičnost, pa su ogra-

¹⁰ Kako me je upozorila Katarina Čović, redoslijed jezika na natpisima službeno se argumentira na drukčiji način. Dok je srpski zaista na prvom mjestu kao državni službeni jezik, redoslijed manjinskih jezika određen je arbitrarno prema srpskoj azbuci, u kojoj *m* dolazi prije *b*.

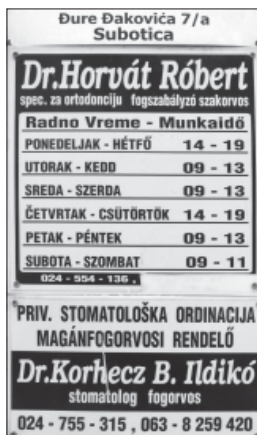
ničeni samo na srpski. Srpski je tekst u takvim slučajevima obično pisan latinicom.

Za razliku od natpisa što ih postavljaju gradska uprava ili ustanove kojima je gradska uprava osnivač, privatni natpisi češće su dvojezični, s tekstovima na srpskom i mađarskom. Srpski je pritom u pravilu pisan latinicom.

Znatno se rjeđe na privatnim natpisima pojavljuje i ćirilica, a još rjeđe hrvatski.

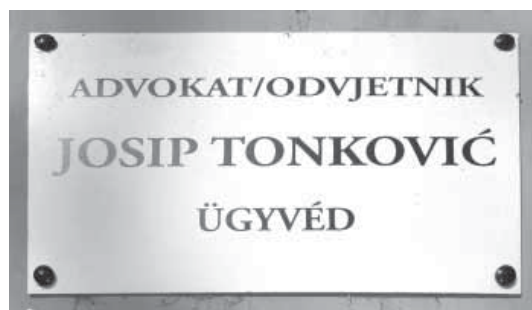
Među natpisima je iznimno velik broj jednojezičnih srpskih, pri čemu su uglavnom pisani latinicom. S druge strane, jednojezični natpisi na mađarskom razmjerno su rijetki, a oni na hrvatskom još rjeđi. Mogu se naći samo ondje gdje se okupljaju te dvije zajednice, npr. ispred katoličkih crkava.

Jedna je od najčešće rabljenih metoda u istraživanju jezičnoga krajobraza dokumentiranje svih natpisa u onom dijelu grada u kojem je koncentrirana najveća trgovačka aktivnost te njihova kvantitativna analiza. Iz nje se onda izvode zaključci o položaju lokalnih etničko-jezičnih zajednica (eventualno i o statusu stranih jezika) u danom sociolingvističkom kontekstu. Važno je metodološko pitanje pritom što se broji kao osnovna jedinica jezičnoga krajobraza. Backhaus (2006) njome smatra „bilo koji dio pisanoga teksta unutar okvira koji se može prostorno definirati. Ta je definicija razmjerno široka i obuhvaća sve natpise, od rukom pisane naljepnice do velikih komercijalnih džambo-plakata. Jedinicama se smatraju i naljepnice ‘vuci’ i ‘gurni’ na ulaznim vratima, otirači za cipele s natpisima ili pločice s botaničkim oznakama na drveću. Svaki se natpis broji kao jed-

na jedinica, neovisno o veličini“.¹¹ Drugi istraživači imaju i drukčija određenja, pa tako El-Yasin i Mahadin (1996) osnovnom jedinicom jezičnoga krajobrazu smatraju „svaki jezični materijal koji je napisan da privuče pozornost na prodavaonicu, bez obzira na to je li riječ o službenoj ploči ili improviziranom natpisu na izlogu ili na pokretnim vratima. Sve što pripada jednoj radnji ili prodavaonici smatra se jednom jedinicom, čak i kad je napisano na različitim stranama prodavaonice, kao što se zbiva u prodavaonicama na uglu, u prodavaonicama s više od jedne službene ploče i u prodavaonicama na čijim se izlozima ili vratima nalaze improvizirani natpisi“.¹² Od toga određenja polaze i Cenoz i Gorter (2006). U ovom se radu, međutim, osnovnom jedinicom ne smatra ni svaki pojedinačni natpis bez obzira na veličinu ni svaka javna institucija ili privatno poduzeće kao cjelina. Budući da je cilj mojega istraživanja bio u prvom redu ustanoviti položaj lokalnih službenih jezika u jezičnom krajobrazu, osnovnu sam jedinicu definirao tako da olakša njegovo postizanje: ako su na nekoj ustanovi ili poduzeću svi natpisi jednoliki, tj. svi su ili trojezični ili dvojezični ili jednojezični, brojena je kao jedna jedinica, a ako ih je s obzirom na jezični sastav nekoliko različitih tipova, npr. ima i trojezičnih i dvojezičnih, svaki je tip za tu ustanovu ili poduzeće brojen kao jedna jedinica.

Temeljeći svoj pristup na tom shvaćanju osnovne jedinice jezičnoga krajobrazu, dokumentirao sam sve jezične natpise u Ulici Dimitrija Tucovića, razmjerno kratkoj, ali popularnoj i živahnoj ulici u središtu grada. Rezultati su, iskazani u apsolutnom broju i postotku, sljedeći:

¹¹ „A sign was considered to be any piece of written text within a spatially definable frame. The underlying definition is rather broad, including anything from handwritten stickers to huge commercial billboards. Also such items as ‘push’ and ‘pull’ stickers at entrance doors, lettered foot mats or botanic explanation plates on trees were considered to be signs. Each sign was counted as one item, irrespective of its size“ (Backhaus 2006, 55).

¹² „By ‘sign’ is meant all the linguistic material written to draw attention to a shop, be it on a typical sign, or on a shop window, or on a moving door. All that pertains to the same store or shop is seen as a single sign, even where it is written on different sides of the shop, such as in cases of shops at corners, shops with more than one sign, or shops with a sign and a shop window or door with something written on it“ (El-Yasin i Mahadin 1996, 409).

Tip natpisa	Brojčani pokazatelj
jednojezični natpisi	61 (65,00 %)
srpski latinični	54
srpski latinični + srpski ćirilični	5
srpski ćirilični	2
dvojezični natpisi	30 (31,91 %)
srpski latinični + mađarski	25
srpski ćirilični + mađarski	1
srpski latinični + srpski ćirilični + mađarski	4
trojezični	3 (3,19 %)
srpski ćirilični + mađarski + hrvatski	3

Zaključak

Jezični krajobraz Subotice prilično jasno upućuje na relativni status pojedinih jezika u lokalnom sociolingvističkom kontekstu. Nema nikakve dvojbe da je položaj manjinskoga hrvatskoga vrlo slab, što je bez sumnje uvjetovano njegovim *Ausbau*-statusom u odnosu na dominantni srpski (tj. time što je sa srpskim uzajamno razumljiv), ali i izostankom duljega kontinuiteta javne uporabe te niskom etničko-jezičnom vitalnošću mjesne hrvatske zajednice. U standardnom obliku hrvatski se jezik, naime, u Subotici kontinuirano rabi samo u katoličkim crkvama, dok je u drugim domenama njegova uporaba bila isprekidana. Štoviše, u mnogima se od njih, nakon što se od 1990-ih obnavlja ili uvodi, danas često doživljava kao u biti nepotrebno „strano tijelo“. Na privatnim natpisima hrvatskoga tako gotovo i nema, dok se na natpisima koje postavljaju gradska uprava i ustanove što ih je utemeljila pojavljuje, iako problemi s redosljedom i „iskliznuća“ u dvojezičnost signaliziraju da je i tu prije riječ o usiljenoj gesti nego o čvrstom uvjerenju. S druge strane, položaj mađarskoga razmjerno je čvrst, što je uvjetovano njegovim *Abstand*-statusom u odnosu na dominantni srpski (tj. nepostojanjem uzajamne razumljivosti) te razmjerno visokom etničko-jezičnom vitalnošću mađarske zajednice. Iako se mađarski pojavljuje doslovno na svim natpisima iza kojih stoji gradska uprava te na mnogima privatnima, velik broj jednojezičnih srpskih natpisa ipak upućuje na to da i pred mađarskim stoje izazovi. Oni su dani time što većina lokalnih Mađara zapravo razumije srpski pa je taj jezik u pravilu dovoljan da se s pripadnicima mađarske zajednice, unatoč izostanku uzajamne razumljivosti srpskoga i mađarskoga, uspostavi uspješna komunikacija. Napokon, položaj je srpskoga u sociolingvističkom kontekstu Subotice neupitan, s jednom uočljivom razlikom kad se taj grad uspoređi s drugima u Srbiji, pa čak i u Vojvodini: latinica u jezičnom krajobrazu apsolutno dominira. Vjerojatno je objašnjenje za to činjenica da se to pismo općenito doživljava kao inkluzivnije u odnosu prema ne-Srbima te kao takvo prikladnije za pisanu komunikaciju u višenacionalnoj i višetničkoj sredini.

U jezičnom krajobrazu Subotice mogu se identificirati dvije sukobljene tendencije. Prva dominira u službenim natpisima i odaje odlučnost lokalnih vlasti da promoviraju srpsko-mađarsko-hrvatsku trojezičnost, unatoč tomu što se čini da katkad i one same sumnjaju da je to potrebno, posebno kad je riječ o hrvatskom. Druga je tendencija izražena u privatnim natpisima, koji teže izravnoj i jednostavnoj komunikaciji, što idealno znači jednojezičnost. Od nje se odstupa samo kad se uporabom manjinskoga jezika žele pridobiti njegovi govornici kao potencijalni klijenti. Zbog toga se na privatnim natpisima, uostalom, od manjinskih jezika i rabi samo mađarski, čiju zajednicu govornika karakterizira razmjerno visoka etničko-jezična vitalnost, dok hrvatskoga gotovo da i nema, jer se s njime, na kraju krajeva, ne identificiraju ni svi oni koji se smatraju Hrvatima. Kad bismo upotrijebili klasifikaciju akulturacijskih ideologija koju donosi Bourhis (2001), mogli bismo reći da službenu politiku odlikuje ideologija pluralizma, koja odražava spremnost većinske zajednice ne samo da tolerira nego i da podupre očuvanje posebnosti manjinskih kultura i jezika, dok privatne natpise karakterizira građanska ideologija, koja manjinske posebnosti tolerira u privatnom prostoru, ali se u javnom ponaša kao da ih nema. Privatni natpisi tako i u Subotici odražavaju stvarne komunikacijske obrasce, a natpisi iza kojih stoji grad jezičnu politiku koja se službeno propagira, no dok je u jezičnom krajobrazu zapadnih gradova privatni sektor taj koji inicira razvoj prema ideologiji pluralizma, u Subotici je situacija obratna. To je zapravo i očekivano jer je u skladu s tendencijama u društvenom i političkom razvoju općenito: dok je razvoj političkih institucija na Zapadu uglavnom organski izrastao iz razvoja koji se već zbilo u društvu, u postkomunističkim je zemljama institucionalni razvoj, koji se oblikuje prema zapadnim uzorima, često inicijator i predvodnik društvenoga razvoja. U tom će smislu biti zanimljivo pratiti kako će se sukob dviju tendencija u jezičnom krajobrazu u Subotici nastaviti u budućnosti. Pitanje ravnoteže između potrebe za jednostavnom komunikacijom i želje pripadnika pojedinih etničko-jezičnih zajednica da im se obraća na jeziku s kojim se identificiraju nije toliko lingvističko koliko političko, a na političkim je predstavnicima manjinskih zajednica ne samo to da se izbore za uporabu svojega jezika nego i to da u potrebu za njegovom javnom uporabom uvjere kako pripadnike vlastite zajednice tako i one koji to nisu.

Izvori:

Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002. Knjiga 1. Nacionalna ili etnička pripadnost: podaci po naseljima. 2003. Beograd: Republički zavod za statistiku. Dostupno na: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PublicationView.aspx?pKey=41&pubType=9> (pristup 21. I. 2013.)

Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002. Knjiga 3. Veroispovest, maternji jezik i nacionalna ili etnička pripadnost prema starosti i polu: podaci po opštinama. 2003. Beograd: Republički zavod za statistiku. Dostupno na: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PublicationView.aspx?pKey=41&pubType=9> (pristup 21. I. 2013.)

Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji. Knjiga 1. Nacionalna pripadnost: podaci po opštinama i gradovima. 2012. Beograd: Republički zavod za statistiku. Dostupno na: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PublicationView.aspx?pKey=41&pubType=9> (pristup 21. I. 2013.)

Statut grada Subotice. Dostupno na: http://www.subotica.rs/pdf/su_statut.pdf (pristup 21. I. 2013.)

Literatura:

- Backhaus, Peter. 2006. Multilingualism in Tokyo: A look into the linguistic landscape. *International Journal of Multilingualism* 3 (1), 52–66.
- Backhaus, Peter. 2007. *Linguistic landscapes: A comparative study of urban multilingualism in Tokyo.* Clevedon [i dr.]: Multilingual Matters.
- Ben-Rafael, Elizer. 2009. A sociological approach to the study of linguistic landscapes. U: Elana Shohamy i Durk Gorter (ur.). *Linguistic landscape: Expanding the scenery*, 40–54. New York-London: Routledge.
- Ben-Rafael, Elizer i sur. 2006. Linguistic landscape as symbolic construction of the public space: The case of Israel. *International Journal of Multilingualism* 3 (1), 7–30.
- Bourhis, Richard Y. 2001. Acculturation, language maintenance, and language shift. U: Jetske Klatter-Folmer i Piet Van Avermaet. *Theories on maintenance and loss of minority languages: Towards a more integrated explanatory framework*, 5–37. Münster: Waxmann.
- Bourhis, Richard Y.; Howard Giles i Doreen Rosenthal. 1981. Notes on the construction of a 'subjective vitality questionnaire' for ethnolinguistic groups. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 2 (2), 145–155.
- Calvet, Louis-Jean. 1990. Des mots sur les murs: Une comparaison entre Paris et Dakar. U: Robert Chaudenson (ur.). *Des langues et des villes (Actes du colloque international à Dakar, du 15 au 17 décembre 1990)*, 73–83. Paris [i dr.]: Agence de coopération culturelle et technique.
- Dailey, René M.; Howard Giles i Laura L. Jansma. 2005. Language attitudes in an anglo-hispanic context: The role of the linguistic landscape. *Language & Communication* 25 (1), 27–38.
- Edelman, Louise Jeanne. 2010. *Linguistic landscapes in the Netherlands: A study of multilingualism in Amsterdam and Friesland.* Urecht: LOT.
- El-Yasin, Mohammed K. i Radwan S. Mahadin. 1996. On the pragmatics of shop signs in Jordan. *Journal of Pragmatics* 26 (3), 407–416.
- Giles, Howard; Richard Y. Bourhis i Donald M. Taylor. 1977. Towards a theory of language in ethnic group relations. U: Howard Giles (ur.). *Language, ethnicity and intergroup relations*, 307–348. London: Academic Press.
- Ivić, Milka. 1965. Problem norme u književnom jeziku. *Jezik* 13, 1–8.

- Jernej, Mirna; Vesna Muhvić-Dimanovski i Anita Sulojdžić (ur.). 2010. *New challenges for multilingualism in Europe: Book of abstracts*. Zagreb: Institute for Anthropological Research.
- Katičić, Radoslav. 1965. Problem norme u književnom jeziku. *Jezik* 13, 20–23.
- Landry, Rodrigue i Richard Y. Bourhis. 1997. Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality: An empirical study. *Journal of Language and Social Psychology* 16, 23–49.
- Leclerc, Jacques. 1989. *La guerre des langues dans l'affichage*. Montreal: VLB éditeur.
- Monnier, Daniel. 1989. *Langue d'accueil et langue de service sans les commerces à Montréal*. Québec: Conseil de la langue française.
- Muth, Sebastian. 2012. *Language, power and representation in contested urban spaces: The linguistic landscapes of Chisinau and Vilnius*. Disertacija obranjena na sveučilištu Ernst-Moritz-Arndt-Universität u Greifswaldu. Dostupno na: http://ub-ed.ub.uni-greifswald.de/opus/volltexte/2013/1374/pdf/diss_muth_sebastian.pdf (pristup 21. I. 2013.)
- Pennycook, Alastair. 2009. Linguistic landscapes and the transgressive semiotics of graffiti. U: Elana Shohamy and Durk Gorter (ur.). *Linguistic landscape: Expanding the scenery*, 302–312. New York-London: Routledge.
- Reh, Mechthild. 2004. Multilingual writing: A reader-oriented typology – with examples from Lira Municipality (Uganda). *International Journal of the Sociology of Language* 170, 1–41.
- Scollon, Ron i Suzie Wong Scollon. 2003. *Discourses in place: Language in the material world*. London-New York: Routledge.
- Shohamy, Elana i Durk Gorter (ur.). 2009. *Linguistic landscape: Expanding the scenery*. New York-London: Routledge.
- Shohamy, Elana i Shoshi Waksman. 2009. Linguistic landscape as an ecological arena: Modalities, meanings, negotiations, education. U: Elana Shohamy i Durk Gorter (ur.). *Linguistic landscape: Expanding the scenery*, 313–331. New York-London: Routledge.
- Slone, Tod. 1993. Militant-activist groups can effect linguistic change: The example of Stourm Ar Brezhoneg and the bilingualization of road signage in Brittany. U: Jesse Levitt, Leonard R. N. Ashley i Kenneth H. Rogers (ur.). *Language in contemporary society*, 250–257. New York: The American Society of Geolinguistics.
- Spolsky, Bernard i Robert Leon Cooper. 1991. *The languages of Jerusalem*. Oxford: Clarendon Press.
- Todosijević, Bojan. 2002. Why Bunjevci did not become a nation: A case study. *East-Central Europe* 29 (1-2), 59-72.
- Trudgill, Petar. 2004. Glocalisation and the Ausbau sociolinguistics of modern Europe. U: Anna Duszak i Urszula Okulska (ur.). *Speaking from the margin: Global English from a European perspective*, 35-49. Frankfurt [i dr.]: Peter Lang.

- Tulp, Stella. 1978. Reklame en tweetaligheid: Een onderzoek naar de geografische verspreiding van franstalige en nederlandstalige affiches in Brussel. *Taal en sociale integratie* 1, 261–288.
- Vuković, Petar. 2007. 'Bunjevački jezik' – korijeni, varijeteti, perspektive. U: Jagoda Granić (ur.). *Jezik i identiteti*, 699-710. Zagreb – Split : Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.
- Vuković, Petar. 2010. U: Robert Skenderović (ur.). *Identitet bačkih Hrvata*, 263-289. Zagreb – Subotica : Hrvatski institut za povijest – Hrvatsko akademsko društvo.
- Vuković, Petar. 2011. Jednojezičnost ili višejezičnost – slučaj bačkih Bunjevaca. U: Katarina Čeliković (ur.). *Dani Balinta Vučkova. Zbornik radova sa znanstvenih skupova 2006.-2010.*, 29-43. Subotica: Hrvatska čitaonica.

Summary

Linguistic landscape of Subotica

The concept of linguistic landscape refers to the language use on public signs and since 1990's it has been the subject matter of many studies in the field of multilingualism. The present article describes and interprets the linguistic landscape of Subotica, with special reference to the three official languages in the city: Serbian, Hungarian and Croatian. It begins with the presentation of theory and methodology the most important works on the linguistic landscape have been based on. Subsequently it describes sociolinguistic situation in Subotica and points out the most important features of the local linguistic landscape. The work concludes by emphasizing the relative status of particular languages in the linguistic landscape and the dominant tendencies noticeable therein.

Key words: linguistic landscape, Subotica